

JOURNAL OF MODERN SCIENCE

JoMS 4/19/2013, ss. 451-473

MICHAŁ SYNORADZKI

FOUR MEANINGS OF THE “TRUTH” IN POLISH LEGAL TEXTS
CZTERY ROZUMIENIA PRAWDY W POLSKICH TEKSTACH
PRAWNYCH

Michał Synoradzki

Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

synoradzki@adwokaci-smk.pl

ABSTRACTS

This text draws on the results of a complex examination of semantic contexts of the word “truth” in the applicable Polish legislation with the use of the tools of computer aided modern legal linguistics. They apply to the legal state as at the beginning of 2014. They do not confirm the thesis, doctrinally more and more widespread, that the legislator applies the word “truth” with a uniform meaning. We can differentiate at least four clearly different contexts for its usage in the legislator’s statements. In the first of them, the “truth” constitutes the opposite of the widely understood “fiction”. The distinctive feature of the second is the “order to tell the truth” given to the addressee of the norm. The distinctive feature of doctrinal generalisations is in this case the notional correlation of the “truth” with the “fact”. The third of the main meanings of this word in the legislation occurs uniquely in the preamble to the Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997. Such a semantic context can be called the “axiological truth”. The fourth meaning of the “truth” in the legislation is related to the notional reaching beyond the language of legal norms. The first two types of contextual occurrences are very important for an answer to the question about the fundamental manner of understanding the word “truth” in the legislator’s parlance. There is an open problem of “epistemological utility” of the word “truth”, especially in the notional correlation with the word “fact” in the legal language.

Niniejszy tekst wykorzystuje wyniki kompleksowych badań kontekstów znaczeniowych wyrazu *prawda* w obowiązującym ustawodawstwie polskim, przy użyciu narzędzi współczesnej juryslingwistyki komputerowej. Dotyczą one stanu prawnego z początku 2014 r. Nie potwierdzają jednak rozpowszechniającej się w doktrynie tezy, iż legislator posługuje się wyrazem *prawda* w jednolitym znaczeniu. Wyróżnić można co naj-

mniej cztery konteksty jego wystąpienia w wypowiedziach ustawodawcy. W pierwszym z nich prawda stanowi przeciwieństwo szeroko rozumianej fikcji. Wyróżnikiem drugiego jest stawiany adresatowi normy nakaz prawdy. Cechą szczególną uogólnień doktrynalnych jest w tym przypadku pojęciowe korelowanie prawdy z faktem. Trzecie z głównych rozumień tego słowa w ustawodawstwie występuje w tekście preambuły do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. Taki kontekst znaczeniowy określić można mianem *prawdy w znaczeniu aksjologicznym*. Czwarte z rozumień prawdy w ustawodawstwie wiąże się ze zjawiskiem pojęciowego odesłania poza język norm prawnych. Dwa pierwsze rodzaje wystąpień kontekstowych mają istotne znaczenie dla odpowiedzi na pytanie o zasadniczy sposób rozumienia słowa *prawda* w języku legislatora. Kwestią otwartą pozostaje epistemologiczna użyteczność słowa *prawda*, zwłaszcza z pojęciowej korelacji ze słowem *fakt* w języku prawnym.

KEY WORDS:

*truth, fiction, fact, legal language, legislation
prawda, fikcja, język prawny, ustawodawstwo*

WPROWADZENIE

1. Pojęcie *prawdy* budziło zawsze żywe zainteresowanie w prawoznawstwie. Dyskusja doktrynalna w poszczególnych gałęziach dogmatyki prawa ogniskuje się zwłaszcza wokół pojęć *prawdy obiektywnej*, *prawdy materialnej* oraz *prawdy formalnej* (sądowej). Intensywność tej dyskusji rośnie zwłaszcza w okresach znaczących nowelizacji przepisów proceduralnych.

Geneza rozróżniania pojęć *prawdy obiektywnej* i *prawdy materialnej* w polskim procesie cywilnym sięga okresu międzywojennego (Gołąb, 1930, s. 43 i n.). Jeszcze u progu lat 90. regułą było w doktrynie prawa cywilnego odwoływanie się do pojęcia *prawdy obiektywnej* (Piasecki, 1989, s. 17-34; Klich, 1976, s. 115-134). Zasadę prawdy obiektywnej akceptowała większość autorów starszego pokolenia (Resich, 1965, s. 118; Jodłowski, 1975, s. 55; Siedlecki, 1968, s. 44 i n.; Berutowicz, 1974, s. 227 i n.). Jako historyczne cezury uważa się zastąpienie w doktrynie i orzecznictwie pojęcia *kontradiktoryjności* pojęciem *prawdy materialnej* w okresie wczesno-powojennym, następnie, począwszy od 1953 r. stopniowe zastępowanie go pojęciem *prawdy obiektywnej* (utrwalone pod rządami Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r.), następnie, po 1990 r. (a zwłaszcza od momentu

nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego w 1996 r.) stopniowy powrót do pojęcia *prawdy materialnej* (Jakubecki, 1998, s. 63-84; Sawczuk, 1985; Resich, 1958; Siedlecki, 1955). Po kolejnej nowelizacji procedury cywilnej w 2004 r. zasadę kontradyktoryjności znów uznaje się za obowiązującą bez ograniczeń (Szymura i Jamroz, 2011, s. 32-38; Knoppek, 2005, s.9-14).

Coraz powszechniejszy jest postulat zastąpienia w dyskusji doktrynalnej wyrażenia *prawda materialna* słowem *prawda* bez żadnych przydałek modyfikujących (Niewęglowska, 2008, s. 219-232; Guza, Głuchowski i Pałubska, 2009, s. 523). Podkreśla się, że koncepcje prawdy obiektywnej, materialnej i formalnej, stanowiąc relikty myślenia marksistowskiego, „pozostają w sprzeczności z obiektywnym i prawdziwym (czyli zgodnym z rzeczywistością) twierdzeniem, że prawda może być tylko jedna” (Niewęglowska, 2008, s. 219-232; Łazarska, 2008, s. 141-154). Podnosi się też, że przeciwieństwem tej jedynej „prawdy jest nieprawda, a nie jakaś inna prawda” (Dolecki, 2004). Konieczne jest w związku z tym „epistemologicznie neutralne (na ile to możliwe) określenie pojęcia *prawdy* w procesie stosowania prawa” (Bogucki, 2000, s. 53-60).

Podobną ewolucję można zaobserwować w doktrynie prawa karnego. Najbardziej reprezentatywne dla teorii prawdy obiektywnej w socjalistycznym procesie karnym były poglądy M. Ciesłaka (1971, s. 322-326, 2011, s. 258-261; Nelken, 1970). U schyłku okresu dominacji filozofii marksistowskiej w polskiej doktrynie pojawiły się postulaty eliminacji pojęcia *prawdy obiektywnej* z terminologii procesu karnego.

Znamienny był w tym kontekście pogląd wyrażony przez A. Murzynowskiego (1984, s. 108-119): „Nie ma tu potrzeby komplikowania tego zagadnienia przez łączenie go z filozoficznymi rozważaniami na temat prawdy absolutnej i względnej”. Jeszcze pod rządami poprzedniego kodeksu postępowania karnego niektórzy autorzy starszego pokolenia zrezygnowali z posługiwania się nazwami *prawda obiektywna* i *prawda materialna*. (Marszał, 1995, s. 68-69; Daszkiewicz, 1994, s. 77 i n.).

Opinia doktryny i orzecznictwa, iż głównym celem procesu karnego jest ustalenie prawdy materialnej, przetrwała jednakże zmianę ustroju państwa i nie uległa szczególnym modyfikacjom nawet po wprowadzeniu nowego Kodeksu postępowania karnego w 1997 r. (Bieńkowska, Krusznicki, Kulesza i Piszczek, 1998, s. 78-79).

Aż do chwili obecnej teoria prawdy materialnej w polskim procesie karnym ma się wciąż dobrze (Grajewski i Steinborn, 2006, s. 207-

229; Kmieciak i Skrętowicz, 2006, s. 98-99). Choć można przewidywać, że nowe ujęcia zagadnienia w doktrynie postępowania karnego pojawią się w związku z ostatnio uchwaloną i pozostającą aktualnie w okresie *vacatio legis* nowelizacją Kodeksu postępowania karnego, która wprowadzić ma m.in. kontrydiktoryjność tego postępowania¹.

Od czasu uchwalenia Kodeksu postępowania administracyjnego w 1960 r. zasada prawdy obiektywnej uznana została w doktrynie za wiążącą wszystkich uczestników postępowania². Ujęcie prawdy przez administratywistów niczym się w istocie nie różni od jej ujęć w literaturze cywilistycznej czy karnistycznej (Firlej, 1997, s. 89-101). To jednak właśnie w doktrynie prawa administracyjnego przetrwało do czasów współczesnych odwoływanie się do prawdy obiektywnej, mimo, że sam Kodeks postępowania administracyjnego, jak wiadomo, nie posługuje się takim określeniem. (Guza, Głuchowski i Pałubska, 2009, s. 349; Łaszczycza, Martysz i Matan, 2007, s. 105-107; Sukienniczak, 2008; Żukowski i Sawuła, 2001, s. 48-49, Adamiak i Borkowski, 2003, s. 206-207; Ziółkowska, 2008, s. 11-15; Hanusz, 2004a, s. 36, 2004b, s. 3-16; Fundowicz, 2010).

2. Zagadnienie *prawdy* bywało przedmiotem uwagi polskich teoretyków prawa. J. Wróblewski (1972, s. 171-175) zauważył, że choć pojęcia *prawdy formalnej, materialnej i obiektywnej* „obrosłe długą tradycją doktrynalną są zbudowane nienależycie — *per reductionem ad absurdum*, można by wyróżnić prawdę prawdziwą i prawdę nieprawdziwą. Dodać do tej uwagi wypada, że, rozpowszechnione krzyżowanie niezależnych par dopełniających się pojęć: *prawda obiektywna - prawda subiektywna* oraz *prawda materialna - prawda formalna*, prowadzi w konsekwencji do wątpliwego semantycznie utożsamienia wyrażen *prawda obiektywna* i *prawda materialna* oraz *prawda subiektywna* i *prawda formalna*. Zdaniem M. Zielińskiego (1979, s. 58-60), choć obiektywne poznanie rzeczywistości nie jest jedyną wartością, uwzględnianą w postępowaniu prawnym, samo ustalanie podstawy faktycznej dokonuje się zgodnie z klasyczną definicją *prawdy*.

W ostatnim okresie trudno byłoby wskazać wyraziste tendencje w dyskusji teoretyczno-prawnej o prawdzie sądowej. Napotkać można poglądy żarliwie, broniące koncepcji prawdy obiektywnej z pozycji definicji *prawdy* Arystotelesa (Gaj, 2006, s. 14-15). Funkcjonuje też teza o prawdzie jako czymś godnym realizacji i ochrony, aczkolwiek niestojącym najwyżej w hierarchii wartości procesowych (Bogucka, 2002, s. 13-25). Jak i opinia, że istotą tej dyskusji jest nie tyle prawda, co „należyte

uzasadnienie twierdzeń uznawanych w procesie za prawdziwe na gruncie paradygmatu poznawczego” (Pietrzykowski i Wojciechowski, 2004).

T. Gizbert-Studnicki (2009, s. 5-18), za K. Twardowskim, przypomniał, że między zakresem nazwy *prawda materialna* a nazwy *prawda* zachodzi stosunek równoważności. Prawda sądowa nie może być jakąś szczególną odmianą prawdy, podobnie jak *prawda materialna* nie jest szczególną jej odmianą. Prawda sądowa jest zawsze zrelatywizowana do reguł określonej procedury, która determinuje prawdziwość sądową na fundamencie własnych założeń. Niewystarczające jest badanie samych relacji semantycznych pomiędzy twierdzeniem a rzeczywistością. Konieczne jest odwołanie się do kryteriów pragmatycznych, co umożliwia teoria aktów mowy.

Pomysł zastosowania semantycznej definicji *prawdy* A. Tarskiego w dyskursie normatywnym przedstawił T. Bekrycht (2010, s. 83-90). Autor zwrócił uwagę na problem tzw. korespondencji występujący w klasycznej definicji *prawdy* w kontekście specyfiki relacji pomiędzy językiem prawniczym i prawnym. Język prawniczy zawiera bardzo wiele wypowiedzi mających za przedmiot prawdę. Jako metajęzyk (język wyższego stopnia) wobec języka prawnego, stanowiąc język refleksji nad prawem, służący jego opisowi, język prawniczy jest odeń bogatszy znaczeniowo. Ponieważ stanowi rodzaj języka naturalnego, zawiera swój metajęzyk (jest zamknięty semantycznie), przeto na jego gruncie nie jest możliwe sformułowanie poprawnej definicji *prawdy*. Natomiast język prawny, jako pewien skończony zbiór zdań, czyniący zadość postulatом uznania, spełnienia czy odniesienia, spełnia zdaniem autora wymogi zastosowania doń semantycznej teorii *prawdy*.

3. Wydaje się, że istotny impuls dla opisanej wyżej dyskusji doktrynalnej dać może odpowiedź na pytanie, jakie znaczenia słowu *prawda* nadaje we współczesnych tekstach prawnych sam ustawodawca. Badania statystyczne treści ustawodawstwa, jeszcze niedawno wykonalne jedynie za cenę benedyktyńskiego wysiłku, są obecnie w zasięgu ręki dzięki rozwojowi informatyki, umożliwiającej relatywnie szybką analizę zasobów tekstów prawnych utrwalonych w formie elektronicznej³. Mówi się nawet o powstaniu nowego działu lingwistyki - lingwistyki komputerowej, która bada specyficzne właściwości tekstów, wykorzystując zaawansowane techniki obliczeniowe (Malinowski, 2006, s. 45). Zastosowanie wspomnianych wyżej metod pozwala dokonać ustaleń wykraczających poza tzw. intuicję prawniczą.

Wiadomym jest, że ustawodawca polski nie projektuje tzw. legalnej de-

finicji *prawdy*. Wiadomo też, że zasadniczo nie posługuje się wyrażeniami, stanowiącymi oś wspomnianej dyskusji w doktrynie (*prawda obiektywna, prawda materialna, prawda formalna (sądowa)*)⁴.

Poszukując słowa *prawda*, można zlokalizować aż kilkaset przepisów prawnych, umiejscowionych od Konstytucji R.P., poprzez ustawy do rozporządzeń. Analiza treści tych przepisów pozwala wyodrębnić kilka typów kontekstów występowania słowa *prawda*⁵.

Mówiąc najogólniej, znaczna ich część to zakazy wprowadzania w błąd. Określenie to jest ogólniejsze niż fałsz, fikcja czy kłamstwo (Antas, 2008; Chudy, 2003). Statystycznie rzecz biorąc, zakazy poświadczania nieprawdy, zwłaszcza rozszerzone do zbioru zakazów stwierdzania nieprawdy, są spotykane najczęściej.

Ogólny zakaz głoszenia nieprawdy napotkać można już w treści art. 41 ust. 4 Konstytucji R.P. z dn. 2.04.1997 r.: „Każdy ma prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą”. Dowodzi to rangi, jaką ustrojodawca przykładą do problemu gwarancji prawa obywatela do publicznej obrony przed informacją nieprawdziwą. Jednakże zakaz dotyczący głoszenia nieprawdy nie jest najogólniej sformułowany. Analiza całokształtu obowiązujących przepisów, związanych w jakikolwiek sposób z zagadnieniem *prawdy*, prowadzi do wniosku, że trafniejszą ogólną nazwą zbiorczą byłby zakaz wprowadzania w błąd, którego jedynie jednym z rodzajów pozostaje zakaz, wyeksponowany w Konstytucji R.P.

Występują następujące typy tego wyraźnie nienazwanego w przepisach zakazu ogólnego: i) ogólny zakaz stwierdzania nieprawdy, ii) zakaz posługiwania się dokumentami fałszywymi, iii) zakaz innych zachowań wprowadzających w błąd, iv) zakaz przemilczenia wiedzy oraz zakaz zatajenia prawdy.

Ogólny zakaz stwierdzania nieprawdy występuje na gruncie treści przepisów prawa polskiego w kilku podtypach, w szczególności w formie: (a) zakazu oświadczeń wiedzy niezgodnych z prawdą (tu m.in. tzw. zakaz poświadczania nieprawdy), (b) zakazu składania zeznań niezgodnych z prawdą, (c) zakazu składania wyjaśnień niezgodnych z prawdą.

Zdecydowana większość przepisów, zawierających w swej treści termin *prawda* lub terminy pokrewne, dotyczy szeroko pojętych konsekwencji prawnych niezgodności z prawdą różnorodnych oświadczeń wiedzy adresata normy⁶.

Wymóg zgodności z prawdą na gruncie ustawodawstwa dotyczy m.in.:

- oświadczenia lustracyjnego, oświadczenia członków komisji kwalifikacyjnej,

- oświadczenia cudzoziemca, ubiegającego się o wizę krajową,

- oświadczeń przedsiębiorcy oraz wielu innych rodzajów oświadczeń, stosowanych w obrocie⁷. Do grupy tej zaliczyć należy również przypadki udzielenia informacji nieprawdziwej, bowiem trudno je interpretować inaczej niż jako rodzaj fałszywego oświadczenia wiedzy, podobnie jak przypadki podania danych nieprawdziwych⁸.

Odrębną kategorię stanowią oświadczenia, które, nie zawierając informacji jednoznacznie nieprawdziwych (niezgodnych z prawdą), zawierają informacje wprowadzające w błąd⁹. Ten typ zakazu należy zakwalifikować jako usytuowany pomiędzy zakazem omawianego tu typu a zakazem innych zachowań wprowadzających w błąd.

Dość liczna grupa przepisów sankcjonuje kłamliwe zeznania osób występujących w charakterze świadków¹⁰. W tej samej grupie sytuować należy przepisy regulujące obowiązki stron niektórych postępowań, jak obowiązek wyjaśniania zgodnie z prawdą przez strony i uczestników postępowania cywilnego¹¹. Nakaz wyjaśniania zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek przepisy prawne rozciągają w niektórych przypadkach również na strony postępowania administracyjnego¹². W orzecznictwie karnistycznym uznano, że prawo oskarżonego do odmowy składania wyjaśnień lub odmówienia odpowiedzi na poszczególne pytania nie rodzi uprawnienia do mówienia nieprawdy¹³.

Inna grupa przepisów dotyczy konsekwencji prawnych nieprawdziwości treści dokumentów niebędących indywidualnymi oświadczeniami wiedzy¹⁴.

Niektóre przepisy wprowadzają zakazy zachowań (praktyk), cechujących się tym, że choćby bez wykorzystania dokumentów pisemnych ani też określonego oświadczenia wiedzy *sensu stricto*, mogą celowo wywołać u odbiorcy przeświadczenie niezgodne z prawdą. Istotne miejsce w omawianej grupie przypadków mają przepisy prawne, których celem jest ochrona własności intelektualnej oraz zwalczanie fałszerstw różnorodnych artefaktów, czyli wytworów myśli ludzkiej¹⁵.

Wśród tych zakazów na szczególną uwagę zasługują zakazy specyficznych zaniechań adresatów normy prawnej, które mogą prowadzić bądź do niemożności prowadzenia postępowania, które jest w danym przypadku

obligatoryjne, bądź do oparcia postępowania o założenia nieprawdziwe, a w konsekwencji do niemożności wydania trafnego orzeczenia.

Chodzi o przypadki niedopełnienia przez adresatów normy obowiązku ujawnienia informacji, mającej istotne znaczenie dla realizacji normy prawnej.

Istotną rolę pełni rozróżnienie pomiędzy zakazem prawnym przemilczenia wiedzy a zakazem prawnym zatajenia prawdy. Zakaz przemilczenia wiedzy wiąże się z prawnym obowiązkiem powiadomienia organów władzy państwowej o zaistnieniu pewnych zdarzeń, co wyraża reguła: „Mów, co wiesz o sprawie, choćby niepytany”. Łączy się z nim przymus zainicjowania przez adresata przepisanego postępowania przed organami państwa. Klasyczny przykład stanowi obowiązek denuncjacji przewidziany w kodeksie karnym i kodeksie postępowania karnego. Natomiast zakaz zatajenia prawdy wiąże się z rolą adresata normy jako uczestnika obrotu prawnego (wnioskodawcy, kontrahenta, strony, świadka itd.) i łączy się z jednocześnie wiążącymi go zakazami wprowadzania w błąd lub nakazami głoszenia prawdy, do czego wróćę dalej. Wyraża go reguła: „Pytany, mów o sprawie wszystko, o czym wiesz, że jest prawdziwe”. Żaden z wymienionych dotąd typów zakazów nie wynika logicznie z omówionych przedtem zakazów wprowadzania w błąd. Warto jednak wspomnieć pogląd zrównujący celowe milczenie lub niedopowiedzenie z kłamstwem (Antas, 2008; Chudy, 2003). Jest oczywistym, że zakazy przemilczenia wiedzy lub zatajenia prawdy sięgają znacznie dalej, albowiem sankcja wiąże się tu już z samym zaniechaniem, nie zaś z określonym zachowaniem. Oba nakładają na adresata normy prawny obowiązek ujawnienia znanych mu, ważnych w danej sprawie informacji, z reguły pod rygorem negatywnych skutków prawnych. Istotna różnica pomiędzy obu zakazami nie zawsze jest dostrzegana¹⁶. Zakaz przemilczenia wiedzy, jak i zakaz zatajenia prawdy, nie jest równoznaczny z nakazem odkrywania, ustalania lub głoszenia prawdy. Oczywiście nadinterpretacją, sprzeciwiającą się tak regułom logicznego rozumowania, jak i gwarancjom procesowym, byłoby twierdzenie, że wszędzie tam, gdzie ustawodawca nakłada na adresata normy zakaz wprowadzania w błąd, nakazuje mu też jednocześnie ujawnienie wszelkich znanych mu informacji prawdziwych. Jedynie tam, gdzie ustawodawca dodatkowo zakazuje zatajenia prawdy, tam zakaz wprowadzania w błąd doznaje istotnego zaostrzenia.

Powstać może wątpliwość, czy specyficznego przypadku samoistnego zakazu zatajenia prawdy (ewentualnie nakazu ujawnienia prawdy) nie sta-

nowi wspomniany już obowiązek denuncjacji na gruncie prawa karnego, zaś na gruncie prawa cywilnego - obowiązki związane ze znalezieniem tzw. skarbu. Choć w treści tych przepisów nie pojawia się termin *prawda*, możliwe jest twierdzenie, iż niedopełnienie obowiązku zawiadomienia właściwych organów państwowych o popełnieniu zabójstwa czy znalezieniu kosztowności stanowi zatajenie lub ukrycie przed tymi organami pewnego prawdziwego obrazu zdarzeń. Obowiązek denuncjacji uregulowany jest na gruncie przepisów Kodeksu karnego jako tzw. powszechny obowiązek denuncjacji, zaś na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego jako tzw. społeczny obowiązek denuncjacji lub prawny obowiązek denuncjacji¹⁷. Szczególne przypadki tego obowiązku regulowane są również w kilku innych ustawach¹⁸. Obowiązki (oraz prawa) znalazcy tzw. skarbu uregulowane są w Kodeksie cywilnym¹⁹.

Analiza treści tych przepisów nie pozostawia wątpliwości, iż przedmiotem prawnego obowiązku w obu tych przypadkach jest wyłącznie poinformowanie odpowiedniego organu państwa o określonym zdarzeniu, nie zaś prawdy o tymże zdarzeniu. Stąd sytuacje te zaliczyć należy do kategorii zakazu przemilczania wiedzy, nie zaś przemilczenia prawdy, a tym bardziej zatajania prawdy. Zakaz przemilczania wiedzy w formie obowiązku denuncjacji dotyczy zresztą jedynie enumeratywnie w ustawodawstwie określonych sytuacji i daleki jest od powszechnego obowiązku donosicielstwa, znanego wielu historycznym a i niektórym współczesnym barbarzyńskim systemom prawnym²⁰. Podobnie nie znajdujemy też we współczesnym prawie polskim przepisu ustanawiającego zakaz zatajania prawdy w formie samoistnej (wyrażałaby go reguła: „Choćby niepytany, mów o dowolnej sprawie wszystko, o czym wiesz, że jest prawdziwe”).

Pomijając, iż taki abstrakcyjny nakaz prawdomówności nie byłby praktycznie egzekwowalny, pewnym jest, że ustanowiony jako norma stanowiłby źródło poważnych naruszeń praw człowieka, czego przykładem były próby całkowitego zdominowania autonomii myślenia jednostki przez reżimy totalitarne XX wieku. Zasadniczą obcość przedmiotowego zakazu dla europejskiej kultury prawnej wyraża łacińska premia *Cogitatur poenam nemo patitur* („Nie wolno karać za czyjeś myśli”).

Stąd dotyczy on jedynie ściśle oznaczonych przypadków, zawsze w kombinacji z jednym z wcześniej omówionych typów zakazów wprowadzania w błąd i na równi z nimi sankcjonowany²¹. Sankcjonowane zatajenie prawdy traktowane jest podobnie, jak zeznanie nieprawdy i odmowa zeznań²².

Wyróżnić można cztery warianty zakazu zatajenia prawdy w połączeniu z wyróżnionymi wcześniej typami zakazu wprowadzania w błąd: i) zakaz oświadczeń wiedzy niezgodnych z prawdą wraz z zakazem zatajenia prawdy, ii) zakaz zeznań lub wyjaśnień niezgodnych z prawdą wraz z zakazem zatajenia prawdy, iii) zakaz posługiwania się dokumentami fałszywymi wraz z zakazem zatajenia prawdy, iv) zakaz innych zachowań wprowadzających w błąd wraz z zakazem zatajenia prawdy.

W większości przepisów prawnych, zawierających zakaz oświadczeń wiedzy niezgodnych z prawdą wraz z zakazem zatajenia prawdy, ustawodawca formułuje zakaz w formie alternatywy zwykłej. Ta forma zakazu podkreśla, iż zatajenie prawdy jest równoznaczne z zeznaniem nieprawdy²³. Zakaz ten może przybierać formę nakazu zupełności, kompletności, ścisłości czy też wyczerpującego zakresu oświadczenia²⁴. Niekiedy w treści przepisów napotkać można sformułowanie dodatkowo precyzujące obowiązek bez zatajania czegokolwiek²⁵.

Podobnie jak w przypadku kombinacji zakazu zatajania prawdy z zakazem oświadczeń niezgodnych z prawdą, zakaz zeznań lub wyjaśnień niezgodnych z prawdą w tej kombinacji występuje najczęściej w formie alternatywy zwykłej²⁶.

Forma przyrzeczenia osoby przesłuchiwanej, iż jej zeznania zadośćuczynią obu zakazom łącznie, jest uroczysta i sformalizowana²⁷.

Specyfika zakazu posługiwania się dokumentami fałszywymi wraz z zakazem zatajenia prawdy polega na tym, że każdy dokument fałszywy pomija jednocześnie informacje prawdziwe. Dokument urzędowy niezawierający w ogóle informacji wymaganych prawem nie nabywa w praktyce waloru dokumentu urzędowego²⁸.

Zakaz zatajenia prawdy może wystąpić również w zbiegu z zakazem innych zachowań wprowadzających w błąd²⁹.

Wspólny mianownik zreferowanych dotąd przypadków można określić jako prawny zakaz wprowadzania w błąd. Ponieważ przypadki zakazu kłamstwa stanowią jedynie jej podgrupę, określe ten zakaz ogólniej zakazem fikcji, a typ prawdy, który się tu chroni - prawdą jako nie-fikcją.

4. Wspomniane poniżej przepisy, które, ogólnie ujmując, nakazują prawdę, stanowią grupę nieliczną i wyjątkową w stosunku do zaobserwowanej zasady. Nie oznacza to jednak, że są nieinteresujące z punktu widzenia zainteresowań juryslingwistyki. Przeciwnie, to właśnie na ich tle znaleźć można najciekawsze uogólniające orzeczenia sądowe i to zwłaszcza

cza one stanowią częste źródło teoretycznych rozważań w literaturze dogmatyczno-prawnej, związanych z problematyką prawdy sądowej. Jako przykłady regulacji prawnych, zawierających w swej treści ten rodzaj nakazu, wymienić można w szczególności niektóre przepisy ustawy z dnia 27.07.2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy z dnia 26.01.1984 r. Prawo prasowe czy też ustawy z dnia 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego³⁰. Wspomniane uogólnienia orzecznicze i doktrynalne mają to do siebie, że istotę prawdy sądowej rekonstruują w korelacji z pojęciem *faktu*. Podejście to określiłbym mianem *prawdy w znaczeniu teoretycznym*.

Można utrzymywać, że wyraz *prawda* cechuje zawsze pewien ładunek aksjologiczny. Odrębne miejsce przynależy jednak takiemu kontekstowi użycia słowa, w którym ów ładunek wyczerpuje jego treść. Chodzi o znaczenie abstrahujące od korespondencji prawdy z rzeczywistością *in concreto*. Ten rzadki w ustawodawstwie przypadek reprezentuje fragment preambuły do Konstytucji R.P. z dn. 2.04.1997 r.: „Naród Polski - wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te wartości wywodzący z innych źródeł (...)” (Na temat językowych właściwości preambuły: Gizbert-Studnicki, 1986, s. 61-63, 1991).

Analiza semantyczna wypowiedzi ustrojodawcy nie pozwala na ustalenie znaczenia i zakresu nazwy *prawda*. Szerszy kontekst kulturowy pozwala się domyślać, że *prawda* jest tu rodzajem hipostazy, nasuwającej na myśl całą (jedyną) *prawdę*, transcendentną względem świata empirycznego (Giertych, 1997). Czysto aksjologiczny (wartościujący) charakter przypisać zresztą można również innym nazwom, powołanym w treści tego przepisu (*sprawiedliwość, dobro, piękno*). Użyte są one wszystkie, podobnie jak pojęcie *Boga*, w sensie najwyższej aprobaty dla ich desygnatów. Powołany fragment wprowadza, poprzez dychotomię zastosowanego podziału, niepełność *spectrum* adresatów normy prawnej. Wszystkich obywateli Rzeczypospolitej dzieli na dwie grupy. Pierwszą są obywatele, którzy wierzą w Boga i jednocześnie uważają, że jest on źródłem pozytywnych wartości. Drugą wyłącznie obywatele niewierzący w Boga, lecz wywodzący pozytywne wartości z innych źródeł. Podział nie uwzględnia zatem tych obywateli, którzy choć w Boga wierzą, nie wierzą by był on źródłem pozytywnych wartości. Nie uwzględnia również tych, którzy, nie wierząc w Boga, nie wywodzą pozytywnych wartości z innych źródeł, czy też tych, którzy w ogóle nie wywodzą pozytywnych wartości z jakiegokolwiek źródła. To podejście określiłbym mianem *prawdy w znaczeniu aksjologicznym*.

Wreszcie pewna grupa przepisów prawnych, zawierających w swej treści słowo *prawda* wiąże się z regulacjami programowymi (dyrektywami), dotyczącymi metodyki kształcenia w systemie szkolnictwa³¹. Zawierają one odesłanie do kontekstów użycia słowa *prawda* zrozumiałych poza językiem prawnym, czy też nawet poza systemem prawa. Prawdę w tym rozumieniu określić można mianem *prawdy w znaczeniu odsyłającym*.

5. Z przeglądu kontekstów użycia nazwy *prawda* we współczesnych polskich tekstach prawnych nie wynika zatem, by ustawodawca używał jej w sposób ujednolicony znaczeniowo. Przeciwnie, można wyodrębnić co najmniej cztery zasadniczo różne konteksty użycia tego wyrazu w języku prawnym: *prawda* jako nie-fikcja, *prawda* teoretyczna, *prawda* w znaczeniu aksjologicznym, *prawda* w znaczeniu odsyłającym.

Dwa ostatnie uznać można za specyficzne, niemające wpływu na zasadniczy sposób posługiwania się nazwą *prawda* przez prawodawcę i zresztą również przez organy stosujące prawo.

Inaczej jest w przypadku dwóch pierwszych. Uznając, że zgodnie z zasadami dobrej legislacji, ustawodawca nie posługuje się nazwą *prawda* w zupełnie różnych znaczeniach, założyć należy, że istnieje w języku prawnym pojęciowy łącznik pomiędzy *prawdą* jako nie-fikcją oraz *prawdą* teoretyczną. Ponieważ, jak się wydaje, *prawda* jako nie-fikcja nie oznacza niczego innego, jak podejście typowe dla użytkownika języka niekorzystającego z wyspecjalizowanej terminologii teoriopoznawczej (czyli tzw. naiwnego realisty), należy się zastanowić czy *prawda* teoretyczna jest koniecznym nośnikiem tego rodzaju terminologii. Innymi słowy, czy pojęcie *faktu*, do którego odnosi się w prawoznawstwie definiowanie *prawdy* teoretycznej, jest na gruncie języka prawnego nacechowane epistemologicznie. Rozważenie tej kwestii wykracza jednak poza ramy niniejszego opracowania.

REFERENCES:

- Adamiak B. i Borkowski J. (2003). *Postępowanie administracyjne i sądowniczo-administracyjne*. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.
- Antas J. (2008). *O kłamstwie i kłamaniu*. Kraków: Wydawnictwo Universitas.
- Bekrycht T. (2010). *Dyskurs normatywny a semantyczna teoria prawdy*, [w:] A.Orłowska, P. Polaczuk i L. Świto (red.) *Filozofia prawa a praktyka prawnicza*. Olsztyn: Wydawnictwo Wydział Prawa i Administracji Uni-

wersytetu Warmińsko Marurskiego.

- Berutowicz W. (1974). *Postępowanie cywilne w zarysie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bieńkowska B. Kruszyński P., Kulesza C. i Piszczek P. (1998). *Wykład prawa karnego procesowego*. Białystok: Wydawnictwo Temida 2.
- Bogucka I. (2002). *Wartość prawdy w procesie stosowania prawa*. „Zeszyty Naukowe Beskidzkiej Wyższej Szkoły Turystyki w Żywcu”, 1. Żywiec.
- Bogucki O. (2000). *Teoretyczne aspekty zasady prawdy materialnej w nowym modelu postępowania cywilnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 1.
- Chudy W. (2003). *Filozofia kłamstwa. Kłamstwo jako fenomen zła w świecie osób i społeczeństw*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen.
- Cieślak M. (1971). *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*. Warszawa: Wydawnictwo. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Cieślak M. (2011). *Dzieła wybrane*, [w:] S. Waltoś (red.), *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Daszekiewicz W. (1994). *Proces karny. Część ogólna*. Warszawa/Poznań: Wydawnictwo Polski Dom Wydawniczy „Ławica”.
- Dawidowicz W. (1962). *Ogólne postępowanie administracyjne. Zarys systemu*. Warszawa: Wydawnictwo Polskie Wydawnictwo Naukowe.
- Dolecki H. (2004). *Jedna czy kilka prawd w poznaniu sądowym?* [w:] Z. Ofiarski (red.), *Księga jubileuszowa z okazji 15-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego*, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Firlej R. (1997). *Podstawa faktyczna decyzji administracyjnej*, *Acta Universitatis Wratislaviensis no 1973*, „Przegląd Prawa i Administracji XXXVII”. Wrocław.
- Fundowicz S. (2010). *Poszukiwanie prawdy w postępowaniu administracyjnym*, [w:] J. Niczyporuk (red.), *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie K.P.A.* Lublin: Wydawnictwo WSPA.
- Gaj D. (2006). *Prawda sądowa*, „Gazeta Sądowa 7/8”.
- Giertych W. (1997). *Prawda i konstytucja*. „Tygodnik Powszechny 9”.
- Gizbert – Studnicki T. (2009). *Prawda sądowa w postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo 7”.

- Gizbert-Studnicki T. (1986). *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*. Kraków: Wydawnictwo U. J. 1.
- Gizbert-Studnicki T. (1991). *O języku wstępów do tekstów prawnych*. „Zeszyty Naukowe U.J.”, „Prace z Nauk Politycznych 28”.
- Gołąb S. (1930). *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie-uzasadnienie-zdanie odrębne*, Kraków: Księgarnia Powszechna.
- Grajewski J. i Steinborn S. (2005). *Zasada prawdy materialnej jako granica upraszczania procesu karnego*, [w:] Z. Sobolewski, G. Artymiak (red.), *Zasada prawdy materialnej*, Materiały z konferencji Krasiczyn 15-16.10.2005 r., Kraków: Wydawnictwo Zakamycze.
- Guza T., Głuchowski J., i Pałubska M. R. (2009). *Prawo polskie. Próba syntety*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Hanusz A. (2004a). *Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia podatkowego*. Kraków: Wydawnictwo Zakamycze.
- Hanusz A. (2004b). *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu podatkowym*, „Państwo i Prawo 6”.
- Jakubecki A. (1998). *Kontradycyjność a poznanie prawdy w procesie cywilnym w świetle zmian kodeksu postępowania cywilnego*, „Przegląd Sądowy 10”.
- Jodłowski J. (1974). *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, Warszawa: Ossolineum.
- Klich J. (1976). *Problem prawdy w procesie cywilnym*. „Acta Universitatis Wratislaviensis Prawo 51”.
- Kmieciak R. i Skrętowicz E. (2006). *Proces karny. Część ogólna*. Kraków: Wydawnictwo Zakamycze.
- Knoppek K. (2005). *Zmierzch zasady prawdy obiektywnej w procesie cywilnym*, „Palestra 1-2”.
- Łaszczycza G., Martysz Cz. i Matan A. (2007). *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Tom I*. Warszawa: Wydawnictwo Lex.
- Łazarska A. (2008). *O prawdzie jako granicy wolności rozporządzania przez strony faktami w procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy 4”.
- Malinowski A. (2006). *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Wyd. LexisNexis.
- Marszał K. (1995). *Proces karny*. Katowice: Wydawnictwo Wolumen.
- Murzynowski A. (1984). *Istota i zasady procesu karnego*. Warszawa:

Wydawnictwo Polskie.

- Nelken J. (1970). *Dowód poszlakowy w procesie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Niewęglowska K. (2008). *Informacja a prawda w procesie cywilnym: między prawdą formalną a materialną*, [w:] T. Gardocka (red.) *Obywatelskie prawo do informacji*. Warszawa: Wydawnictwo WoltersKluwer.
- Orwell G. (2012). *Rok 1984*, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza.
- Piasecki K. (1989). *Prawda w procesie cywilnym*, „Nowe Prawo 2-3”.
- Pietrzykowski T. i Wojciechowski B. (2004). *Równość, prawda i sprawiedliwość w procesie cywilnym. Rozważania na tle nowelizacji k.p.c.*, „Palestra 9-10”.
- Resich Z. (1958). *Poznanie prawdy w procesie cywilnym*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Resich Z. (1965). *Istota procesu cywilnego*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Sawczuk M. (1985) *Teoria prawdy w prawie cywilnym (procesowym i materialnym)*, [w:] M. Jędrzejewska i T. Ereciński (red.) *Studia z prawa postępowania cywilnego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo.
- Siedlecki W. (1968). *Zarys postępowania cywilnego*, wyd. 2, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sukienniczak P. (2008). *Błędy organów administracji publicznej w stosowaniu zasady prawdy obiektywnej – w świetle orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego 2 (17)”.
- Szymura M. i Jamroz R. (2011). *Kontradyktoryjność i prawda w procesie cywilnym*, „Palestra 5-6”.
- Wróblewski J. (1972). *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Zieliński M. (1979). *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Ziółkowska A. (2008). *Zasada prawdy obiektywnej w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, „Jurysta 9”.
- Żukowski L. i Sawuła R. (2001). *Postępowanie administracyjne i postępowanie przed Naczelnym Sądem Administracyjnym*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN.

AKTY PRAWNE:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polski z dnia 2.04.1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78 poz. 483, tekst jednolity.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12.07.2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, Dz.U. z 2007, Nr 180, poz. 1407.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10.08.2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzenia sprawdzianów i egzaminów. Dz.U. z 2001, Nr 92, poz. 1020, z późn. zm.

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z dnia 17.07.1998 r., Dz.U. 2003.78.708, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2013.1247, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 14.06.1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. 1960, Nr 30 poz. 168 z późn. zm.

Ustawa z dnia 28.02.2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze Dz.U. z 2012, poz. 1112., tekst jednolity.

Ustawa z dnia 5.07.1996 r. o doradztwie podatkowym Dz.U. z 2011, Nr 41, poz. 213, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 18.10.2007 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów Dz.U. z 2007, Nr 63, poz. 425, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 26.05.1982 r. Prawo o adwokaturze Dz.U. z 2009, Nr 146, poz. 1188, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 24.10.2008 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw Dz.U. z 2008, Nr 216, poz. 1367, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 12.06.2003 r. Prawo pocztowe Dz.U. z 2008, Nr 189 poz. 1159, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 29.11.2000 r. Prawo atomowe, Dz.U. z 2007, Nr 42 poz. 276, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 26.01.1984 r. Prawo prasowe Dz.U. z 2007 Nr 42 poz. 276, tekst jednolity.

- Ustawa z dnia 29.04.2010 r. o zmianie ustawy o usługach turystycznych oraz o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2010 Nr 106 poz. 672, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 19.12.2008 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. z 2009 Nr 18 poz. 97, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 25.06.1997 r. o świadku koronnym, Dz.U. z 2007, Nr 36, poz. 232, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 1964, Nr 43, poz. 296, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 3.04. 2009 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego, Dz.U. z 2009, Nr 72, poz. 619, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 26.01.2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, Dz.U. z 2008 , Nr 170, poz. 1051, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 11.03.2004 r. o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych, Dz.U. z 2007, Nr 231, poz. 1702, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 10.09.1999 r. Kodeks karny skarbowy i inne, Dz.U. z 2007, Nr 111, poz. 765, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 25.08.2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia, Dz.U. z 2010, Nr 136, poz. 914, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 21.12.2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, Dz.U. z 2005, Nr 187, poz. 1577), tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym; Dz.U. z 2007, Nr 171, poz. 1206, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 18.10.2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych; Dz.U. z 2006, Nr 208, poz. 1539. tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks karny; Dz.U. z 1997, Nr 88, poz. 553, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego; Dz.U. z 1997, Nr 89, poz. 555., tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu; Dz.U. z 2007, Nr 63, poz. 424, tekst jednolity.

- Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe; Dz.U. z 2002, Nr 72, poz. 665, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 23.04.1964 r. Kodeks cywilny; Dz.U. z 1964, Nr 16, poz. 93., tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; Dz.U. z 2008, Nr 69, poz. 415, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 25.06.1997 r. o świadku koronnym; Dz.U. z 2007, Nr 36, poz. 232, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 6.07.1982 r. o radcach prawnych; Dz.U. z 2010, Nr 10, poz. 65, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 4.03.2010 r. o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Dz.U. z 2010, Nr 47, poz. 278, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r.; Dz.U. z 2010, Nr 47, poz. 277, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 3.04.2009 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego; Dz.U. z 2009, Nr 72, poz. 619, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 9.04.2010 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw; Dz.U. z 2010, Nr 81, poz. 531 tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej; Dz.U. z 2009, Nr 151, poz. 1218., tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej; Dz.U. z 2009, Nr 151, poz. 1218., tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; Dz.U. z 2008, Nr 69, poz. 415, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 27.07.2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U.2005.164.1365 z późn. zm.), tekst jednolity.
- Załącznik nr 2 (Edukacja wczesnoszkolna) do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23.12.2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. z 2007, Nr 184, poz. 1309.
- Załącznik do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27.09.2007 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzenia egzaminów eksternistycznych, Dz.U. z 2007, Nr 184, poz. 1309.

(Endnotes)

- 1 Ustawa z dnia 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2013.1247), wejdzie w życie z dniem 1.07.2015 r.
- 2 Ustawa z dnia 14.06.1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, (Dz.U. 1960, Nr 30 poz. 168 z późn. zmianami).
- 3 Do najczęściej wykorzystywanych zasobów elektronicznych ustawodawstwa, orzecznictwa i piśmiennictwa prawnego należą obecnie w Polsce: systemy „Lex Polonica” oraz „Lex”. Nadto teksty prawne w formie elektronicznej dostępne są w Internecie m.in. w serwisach rządowych i niepaństwowych, jak „Legali” Wyd. C.H. Beck, „OpenLaw”, „Prawo OnLine”.
- 4 Ścisłej rzecz ujmując, wg stanu prawnego na początek grudnia 2013 r. wyrażenia *prawda obiektywna* oraz *prawda formalna* w ogóle nie występują w obowiązującym prawie polskim, natomiast wyrażenie *prawda materialna* występuje jedynie w art. 54 („obowiązki prokuratora.”) Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego z dnia 17.07.1998 r., Dz.U. 2003.78.708.
- 5 Przepisy prawne wyszukiwałem z wykorzystaniem ogólnie dostępnego programu „Lex Omega” w wersji 6, według aktualizacji nr 43/2010. © WoltersKluwer Polska Sp. z o.o., ul. Płocka 5a, 01-231 Warszawa, Polska Bibliografia Prawnicza © Instytut Nauk Prawnych PAN.
- 6 Zob. np. art. 25 ustawy z dnia 28.02.2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze Dz.U. z 2012, poz. 1112.
- 7 Art. 10 ust. 1a pkt. 3a ustawy z dnia 5.07.1996 r. o doradztwie podatkowym Dz.U. z 2011, Nr 41, poz. 213 Art. 21e ust. 1 ustawy z dn.18.10.2007 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów Dz.U. z 2007, Nr 63, poz. 425, art. 75 g ustawy z dnia 26.05.1982 Prawo o adwokaturze Dz.U. z 2009, Nr 146, poz. 1188, art. 35 ust 6 ustawy z dnia 24.10.2008 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw Dz.U. z 2008, Nr 216, poz. 1367, ustawa z dnia 12.06.2003 Prawo pocztowe Dz.U. z 2008, Nr 189 poz. 1159.
- 8 Np. art. 123 ust.1 ustawy z dnia 29.11.2000 r. Prawo atomowe, Dz.U. z 2007, Nr 42 poz. 276, art. 12 ustawy z dnia 26.01.1984 r. Prawo prasowe Dz.U. z 2007 Nr 42 poz. 276, zob. też art. 24 pkt. 6 Ustawy z dnia 29.04.2010 r. o zmianie ustawy o usługach turystycznych oraz o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2010 Nr 106 poz. 672.
- 9 Art. 108 ust. 2 pkt. 1 Ustawy z dnia 19.12.2008 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. z 2009 Nr 18 poz. 97.
- 10 Art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 25.06.1997 r. o świadku koronnym, Dz.U. z 2007, Nr 36, poz. 232.
- 11 Art. 3 ustawy z dnia 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 1964, Nr 43, poz. 296.
- 12 Np. art. 13 ust. 6 lub art.14 ust. 3 ustawy z dnia 3.04. 2009 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego, Dz.U. z 2009, Nr 72, poz. 619 czy też art. 3 ust. 3

- ustawy z dnia 26.01.2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, Dz.U. z 2008, Nr 170, poz. 1051. Również art. 34g ustawy z dnia 11.03.2004 r. o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych, Dz.U. z 2007, Nr 231, poz. 1702 art. 56 ustawy z dnia 10.09.1999 r. Kodeks karny skarbowy i inne, Dz.U. z 2007, Nr 111, poz. 765.
- 13 Wyrok S.A. w Krakowie z dn. 22.09.1994 r. II Akc 160/94.
- 14 Art. 3 ust. 3 punkt 3 Ustawy z dnia 25.08.2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia, Dz.U. z 2010, Nr 136, poz. 914, art. 3 ust.10 Ustawy z dnia 21.12.2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, Dz.U. z 2005, Nr 187, poz. 1577).
- 15 Art. 7 Ustawy z dnia 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym; Dz.U. z 2007, Nr 171, poz. 1206, art. 40 ustawy z dnia 18.10.2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych; Dz.U. z 2006, Nr 208, poz. 1539.
- 16 Wyrok S.N. z dnia 1.04.2003 r., IV KK 202/02; „Bezpodstawne uchylenie się od złożenia zeznania nie jest zatajeniem prawdy w rozumieniu art. 233§1 kk”. Zob. też uchwałę S.N. z 22.01.2003 r., I KZP 39/02, OSNKW 2003, z.1-2, poz. 1; „Nie można „zataić prawdy” nie składając jakichkolwiek zeznań, do czego sprowadza się odmowa ich składania” z aprobującą glosą, S. Mikke, *Między prawdą a kłamstwem*, Pal., nr 11-12/2009.
- 17 Art. 240 Ustawy z dnia 6.06.1997 r. Kodeks karny; Dz.U. z 1997, Nr 88, poz. 553, art. 304 Ustawy z dnia 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego; Dz.U. z 1997, Nr 89, poz. 555.
- 18 Np. w Ustawie z dnia 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu; Dz.U. z 2007, Nr 63, poz. 424, w Ustawie z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe; Dz.U. z 2002, Nr 72, poz. 665 i innych.
- 19 Art. 189 Ustawy z 23.04.1964 r. Kodeks cywilny; Dz.U. z 1964, Nr 16, poz. 93.
- 20 Np. prawny obowiązek poinformowania władz o ukrywaniu się osób narodowości żydowskiej w III Rzeszy oraz na terenach okupowanych lub o przypadkach tzw. propagandy szeptanej w ZSRR i krajach satelickich. Z dostępnych informacji medialnych wynikają przypuszczenia o prawdopodobnie znacznym zasięgu zakazu przemilczenia prawdy we współczesnej Korei Północnej.
- 21 Art.122 ust 1 pkt 2) Ustawy z dnia 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; Dz.U. z 2008, Nr 69, poz. 415.
- 22 Art. 10 ust. 1 Ustawy z dnia 25.06.1997 r. o świadku koronnym; Dz.U. z 2007, Nr 36, poz. 232.
- 23 Art. 33 (7) ust. 4 Ustawy z dnia 6.07.1982 r. o radcach prawnych; Dz.U. z 2010, Nr 10, poz. 65.
- 24 Art. 75 ust.4 Ustawy z dnia 4.03.2010 r. o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Dz.U. z 2010, Nr 47, poz. 278, art. 9 ust. 1 Ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r.; Dz.U. z 2010, Nr 47, poz. 277.
- 25 Art. 13 ust. 6 Ustawy z dnia 3.04.2009 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego;

- Dz.U. z 2009, Nr 72, poz. 619.
- 26 Art. 17 ust. 3 pkt. 5 Ustawy z dnia 9.04.2010 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw; Dz.U. z 2010, Nr 81, poz. 531; Art. 11 d ust. 1 Ustawy z dnia 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej; Dz.U. z 2009, Nr 151, poz. 1218.
- 27 Art. 11 d ust. 3 Ustawy z dnia 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej; Dz.U. z 2009, Nr 151, poz. 1218.
- 28 Art. 88j ust. 1 pkt. 1 b) Ustawy z dnia 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; Dz.U. z 2008, Nr 69, poz. 415.
- 29 Art. 132 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny; Dz.U. z 1997, Nr 88, poz. 553.
- 30 Art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 27.07.2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U.2005.164.1365 z późn. zm.), art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 26.01.1984 r. Prawo prasowe (Dz.U.1984.5.24 z późn. zm.) art. 2 § 2 ustawy z dnia 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1997.89.555 z późn. zm.).
- 31 Zob. Załącznik nr 2 (Edukacja wczesnoszkolna) do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23.12.2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. z 2007, Nr 184, poz. 1309. Załącznik do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27.09.2007 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzenia egzaminów eksternistycznych, Dz.U. z 2007, Nr 184, poz. 1309. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12.07.2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, Dz.U. z 2007, Nr 180, poz. 1407. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10.08.2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzenia sprawdzianów i egzaminów. Dz.U. z 2001, Nr 92, poz. 1020, z późn. zm.

